
KÖNYVJELZŐ

**ENYEDI GYÖRGY: REGIONÁLIS FOLYAMATOK
MAGYARORSZÁGON**

(*Ember-Település-Régió, Budapest, 1996. p. 138*)

BAJMÓCY PÉTER

Enyedi György újabb összefoglaló jellegű művének megjelenése örvendetes jelenség, mind a szűkebb szakmai körök, mind pedig a tágabb közvélemény számára. A mű teljes címe: *Regionális folyamatok Magyarországon az átmenet időszakában* talán pontosabban kifejezi annak tartalmát.

A regionális folyamatokban 1989 óta lezajlott változásokat a közvélemény is tapasztalja. De vajon a társadalmi-politikai átmenet hogyan hatott a hazai regionális folyamatokra? Ennek magyarázata - a szerző szerint is - meglehetősen nehéz, mivel az átmenet rövid, egyes jelenségek lehetnek tartósak, de átmenetiek is. Nyugat-európai analógiák alapján azonban tisztább képet kaphatunk. *Enyedi György* úgy építi fel könyvét, hogy a vizsgált jelenségekről először egy rövid elméleti ismertetőt nyújt, majd röviden utal ennek nyugat-európai megjelenésére, s végül, a legnagyobb fejezetben a regionális folyamat magyarországi megjelenésére, eltéréseire az általános formától. Több olyan fogalomról, folyamatról kaphatunk áttekintést a könyvből, amelyek a nyugati geográfiában már korábban elterjedtek, azonban Magyarországon még kevésbé ismertek (posztfordizmus az 1970-es évek gazdasági ciklusváltása, városverseny, városmarketing). A könyv egy rövid, az alapkérdéseket felvető bevezetést követő kilenc fejezetből áll.

A szocialista örökség. A jelenlegi regionális folyamatok vizsgálatához ismernünk kell a nyolcvanas évek végi térszerkezetet, annak eltéréseit a hasonló fejlettségű piaccgazdaságok regionális struktúrájától. A probléma visszavezethető a "*Létezik-e különálló szocialista urbanizáció?*" kérdésre, melyre a szerző válasza - mint korábbi munkáiból kiderül - az, hogy a szocialista országokban lejátszódó urbanizációs folyamatok lényegében megegyeznek a nyugati világ urbanizációjával. Az analógiák a hetvenes évekig igen jól követhetők, de ekkor Nyugat-Európa egy új gazdaságfejlődési szakaszba lépett, mely a kontinens keleti része. A korábbi gazdasági rendszer, mint egy filmkocka merevedett meg, majd alig egy évtized múlva széthullott. *Enyedi* kiemeli a területi fejlődés és a gazdaság innováció-orientáltsága közötti kapcsolatot, valamint hangsúlyozza azt is, hogy a szocialista gazdaság alapvetően innováció-ellenes volt. A szocialista örökséghez tartozik azonban az is, hogy a mai regionális folyamatok előjelei már a nyolcvanas években megjelentek a második gazdaságban.

Új regionális folyamatok Magyarországon. E rövid fejezetben a szerző az új folyamatok két fő okát a rendszerváltásban és az elmúlt húsz év európai térfolyamatainak megjelenésében határozta meg, melyek önmagukban is erős társadalmi-gazdasági megrázkódtatással járnak. Az átalakulás egyik következménye a válságrégiók kialakulása, melyek kezelésében - helytelenül - a szociális célok erősebbek a fejlesztésnél, a szerkezet-átalakításnál.

Az új gazdasági tér formálódása Magyarországon. A könyv egyik szakmailag leginkább hasznos fejezete a harmadik, melynek nagy részét egy elméleti áttekintés adja. A szerző röviden, a legfontosabb tulajdonságokat kiemelve ismerteti a huszadik század gazdaságát alapjában meghatározó két gazdasági korszakot, a *fordizmust* és a *posztfordizmust*, majd egy táblázatban - ahogy Enyedi Györgytől már megszokhattuk - össze is foglalja a legfontosabb különbségeket. A könyv deklaráltan nem csak a szűk szakmai körhöz kíván szólni, így különösen hasznos az összefoglalás e tömör formája.

Az államszocialista gazdaság, mint a fordista tér egy szélsőséges esete fogható fel, a posztfordizmus pedig, mint a Nyugat válasza a hetvenes évek válsága által keltett kihívásra. A posztfordizmus magyarországi megjelenésére még csak utalni lehet, de fel kell hívni a figyelmet az ország félperiféria-helyzetéből adódó sajátosságokra. E fejezetben esik szó olyan, a társadalom jelentős részét érintő folyamatokról, mint a marginalizálódás, a globalizáció és a fragmentáció, a különböző csoportidentitások megerősödése.

A regionális folyamatok alakulásának lehetséges forgatókönyvei. Az előző három fejezet alapján a szerző megkísérelte felvázolni az elkövetkező tíz év lehetséges regionális forgatókönyveit ebben a fejezetben. A scenáriók az 1990-2005 közötti időszakra vonatkoznak, s a szerző szerint reálisan optimisták. Három lehetséges forgatókönyvet ismertet a szerző, melyeket a regionális egyenlőtlenségek mértéke szerint különít el. Néhány olyan gazdasági-politikai folyamat is megkérdőjelezhető, melyet szinte mindenki evidensnek vesz, így pl. az, hogy a mezőgazdaságunk exportorientált marad, vagy hogy 2005-ig az Európai Unió tagjai leszünk. A humán tőke szerepe *Enyedi* szerint döntő, s fontos az infrastruktúra fejlesztése is, bár nem mindegy, melyik eleme (gázvezeték lefektetése vagy telekommunikáció fejlesztése) kap támogatást. A fejezetet itt is egy, a forgatókönyveket összefoglaló táblázat zárja.

A településrendszer átalakulása. A fejezet azt vizsgálja, hogy a korábban kifejtett folyamatok hogyan hatnak az egyes településekre. A városversenynek, mint a posztfordista gazdasági tér egyik következményének elméleti bevezetése után a várospolitikai és a városmarketing elméletéről esik szó. A korábbi hazai publikációkkal szemben a szerző a vállalkozó önkormányzatok mellett száll síkra. A második világháború után kialakult európai nagyvárosi rendszer kiterjedt délre és az Alpok-régiója felé, és megvannak a keletre való további terjedés esélyei is. Ehhez azonban Budapestnek versenyeznie kell a többi közép-európai nagyvárossal, mindenek előtt Prágával és Varsóval. Budapest európai integrációjára *Enyedi* négy lehetséges forgatókönyvet vázol fel, melyek közül az optimistább kettőt tartja valószínűbbnek. A fejezet második - jóval rövidebb - részében a magyar falvak esélyeit vizsgálja a szerző, mely községek lehetnek az átmenet nyertesei, és melyek lesznek a vesztesei.

A külföldi működőtőke-befektetések regionális hatása. Ebben a fejezetben az országba érkező külföldi tőkének a befektetés volumene, eredete és célterülete szerinti megoszlását elemzi. Külön kiemelendő a megfelelő regionális politika, a városmarketing szerepe a befektetésekben, valamint egy olyan kép kialakítása, amely a potenciális befektetők igényeit célozza meg, s hangsúlyozza a többi "versenyártástól" való különbségeket.

A fenntartható regionális fejlődés esélyei. A regionális fejlődésen korábban kizárólag a gazdaság növekedését értették, ma viszont az életminőség növekedését. A fizikai környezet része a társadalmi-gazdasági folyamatoknak, nemcsak külső kerete. Így a fizikai és a társadalmi környezet semmiképpen sem választható szét, azonban a cselekedeteinket nem (csak) ezek, hanem e kettőn túlmenően a mentális környezet határozza meg. Az életminőséget olyan posztmaterális értékek is befolyásolják, mint a fenntartható fejlődés és a tiszta környezet. A fenntartható fejlődés a decentralizált regionális fejlődéssel harmonizál.

Regionális integráció Közép-Európában és a magyar regionális fejlődés. A XX. század második felében Nyugat- és Kelet-Európában eltérően fejlődtek a határokon átnyúló regionális kapcsolatok. Nyugaton létrejött az Európai Unió, Keleten korábban a zárt nemzetgazdaságok, ma pedig a dezintegráció jellemző. A XX. századi regionális folyamatok történeti áttekintése után a regionalizmus erősödésének okait elemzi a szerző, majd egy potenciális nemzetközi régiót, a Bécs-Pozsony-Győr régiót veszi vizsgálat alá. Általában azokat a határon átnyúló együttműködéseknek tekinti sikeresnek, melyekben az egyes országok dinamikus régiói vesznek részt. Így az egész közép-európai térségben ez az egyik, sőt talán a legígéretesebb régió. Ellenpéldaként a Kárpátok-Európai régiót említi *Enyedi György*.

E fejezet könnyebb átláthatóságát is színvonalas ábrák segítik. A könyv egyik értéke - és ez talán a fejezetnél tűnik ki a leginkább -, hogy különböző hazai és nyugat-európai hivatkozások mellett a környező országokból származó eredményeket is felhasználta a szerző (Gorzela, Kuklinski).

A regionális egyenlőségek és a területfejlesztési politika. *Enyedi* véleménye szerint nem lehet az ország kettészakadásáról beszélni, hiszen erről csak a kapcsolatok csaknem teljes megszűnéséről lehetne beszélni, ami viszont ma Magyarországon korántsem áll fenn. A területi egyenlőségek léte objektív, így nem jó vagy rossz, korrigálni csak akkor szükséges, ha valakik pusztán a lakóhelyük miatt kerülnek lényegesen rosszabb életkörülmények közé. A szerző a magyar területfejlesztés eddigi eredményeit és lehetséges útjait a nyugati példákkal veti össze, majd vizsgálja, hogy a különböző területfejlesztési modellek (jóléti, illetve neoliberális modell) hogyan alkalmazhatóak Magyarországon.

Összefoglalásképpen megállapíthatjuk, hogy *Enyedi György* legújabb könyve, melynek alapjául szolgáló kutatásokat az OTKA és az OKTK támogatta - úgy vélem - teljes mértékben elérte a kitűzött célokat. Sikertült áttekintést adnia az átmenet során elinduló, cseppet sem egyszerű új regionális folyamatokról úgy, hogy a szűkebb szakmai közönség újabb információkhoz (szemlélethez?) jusson. Másrészt pedig a megfelelő szakmai alapokkal rendelkező érdeklődők is haszonnal forgathatják a könyvet.